

УДК 0696:908(477.85),1940/2016”

Іван САНДУЛЯК

**ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ У
ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.**

У статті висвітлюється робота Чернівецького краєзнавчого музею з листопада 1940 р. до 2016 р. Особлива увага приділяється розгляду кадрових питань, а також роботи наукових працівників, спрямованої на поповнення музейних фондів, створення нових експозицій та виставок, проведення пошукових експедицій. Крім того, у статті аналізується діяльність пересувних виставок музейного типу, які постійно функціонували в селах й містечках Чернівецької області. Фактичний матеріал доповнюють статистичні дані стосовно кількості відвідувачів цього музейного закладу протягом виділеного періоду роботи.

Ключові слова: Чернівецька область, Чернівецький краєзнавчий музей, музейні експозиції, музейні експонати, музейні фонди, екскурсанти.

Іван САНДУЛЯК

**ФОРМИРОВАНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
ЧЕРНОВИЦКОГО КРАЕВЕДЧЕСКОГО МУЗЕЯ ВО
ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ ХХ – НАЧАЛЕ ХХІ вв.**

В статье освещается работа Черновицкого краеведческого музея с ноября 1940 г. до 2016 г. Особое внимание уделяется рассмотрению кадровых вопросов, а также работы научных сотрудников, направленной на пополнение музейных фондов, создание новых экспозиций и выставок, проведение поисковых экспедиций. Кроме того, в статье анализируется деятельность передвижных выставок музейного типа, которые постоянно функционировали в сёлах и городках Черновицкой области. Фактический материал дополняют статистические данные относительно количества посетителей этого музейного учреждения на протяжении выделенного периода работы.

Ключевые слова: Черновицкая область, Черновицкий краеведческий музей, музейные экспозиции, музейные экспонаты, музейные фонды, экскурсанти.

Ivan SANDULIAK

FORMATION AND ACTIVITY OF THE CHERNIVTSI REGIONAL MUSEUM IN THE SECOND HALF OF XX-XXI century

The article highlights the activity of Chernivtsi regional museum starting from November 1940 till 2016. Special attention is paid to consideration of personnel issues and the researchers' works aimed at replenishment of museum collections, creating new displays and exhibitions, conducting research expeditions. Additionally, the article analyzes the activities of traveling exhibitions of the museum type, which are functioning permanently in villages and towns of Chernivtsi oblast. The authentic material is supplemented with statistics on the number of visitors to this museum for a fixed period of work.

Keywords: *Chernivtsi oblast, Chernivtsi regional museum, museum exhibition, museum exhibits, museum collections, tourists.*

Буковина за багатьма ознаками – унікальний край, на терені якого збереглися чисельні оригінальні історико-культурні пам'ятки, цікаві взірці архітектури й зодчества, різні за ландшафтними та кліматичними умовами природничо-рекреаційні зони. Разом з тим, серед низки культурно-освітніх осередків Чернівецької області, які виникли ще в середині минулого століття, варто виділити один з найбільших музейних закладів Чернівців – обласний краєзнавчий музей (*фото 1*). Його експозиції вже понад сімдесят років репрезентують історію регіону з найдавніших епох та часів (*фото 2*) до сьогодення.

Висвітлення діяльності цього музею залишається актуалізованою темою, оскільки відповідні музеєзнавчі студії ще не знайшли своєї наукової реалізації і мають об'єктивне дослідницьке обґрунтування. В означеному контексті метою публікації є послідовний розгляд особливостей формування, становлення й функціонування Чернівецького державного краєзнавчого музею у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

В історіографічному контексті, впродовж 50-х – 80-х рр. ХХ ст., робота Чернівецького краєзнавчого музею описана доволі фрагментарно й ґрунтовні фахові дослідження на

Фото 1. Краєзнавчий музей. Сучасний вигляд

сьогоднішній день відсутні. Тим не менш, деякі аспекти діяльності цього музею, як і ряду інших, що існували на терені Чернівецької області з 1945 р. й у переважній більшості працюють до нині, українські вчені все ж вивчали. Природно, що дослідницьку увагу вони, в першу чергу, зосереджували саме на діяльності Чернівецького краєзнавчого музею, найбільшого і найстарішого в області, аналізуючи історію його фундації, створення перших експозицій та організацію науково-просвітницької роботи. Серед існуючих публікацій високим рівнем інформативності позначені статті таких авторів, як Б. Тимошук [72], Б. Борвін [36], П. Ржавський [64], К. Сергієнко [68], М. Гошко [41], І. Вишневська [37], С. Воронцов [38], К. Сергійчук [70], Л. Гвіздецький [40], О. Росинська [65] та ін. У багатотомній колективній праці „Історія міст і сіл Української РСР”, у томі “Чернівецька

область” [43], висвітлено минуле буковинських міст та сіл. Хоча матеріали, вміщені у виданні, значною мірою мають ідеологічну компартійну орієнтацію, у вищезгаданому томі фігурують описи й дані, присвячені функціонуванню Чернівецького краєзнавчого музею.

Протягом 90-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. тематична історіографія поповнилась низкою нових публікацій, де, крім розгляду питань, пов’язаних з історичним музезнавством у регіоні, так само висвітлювалась проблематика діяльності обласного краєзнавчого музею. Зокрема, варто виділити статті

Фото 2. Фрагмент археологічної виставки

наукового працівника цього музею – Є. Антонюк-Гаврищук [32; 33; 34; 35], в яких автор, крім розгляду історії створення та розвитку державних і громадських музеїв Чернівецької області, й подання інформації про видатних краян, описує напрямки пошукової діяльності Чернівецького краєзнавчого музею, його фондові ресурси, експозиційну наповненість, раритетні експонати. Аналогічний матеріал подається також у публікаціях інших науковців та краєзнавців – О. Затуловської,

І. Піддубного [42], О. Семенюка [67], Л. Янушевської [73], С. Комарницького [46; 47; 48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 55; 56; 57; 58; 59; 60; 61; 62; 63], С. Семенюка [66], О. Козоріза [44; 45], Д. Танашика [71] та ін.

Корпус джерел, який відображає процес утворення та особливості функціонування краєзнавчого музею в Чернівцях у другій половині XIX – на початку XXI ст., репрезентований друкованими та рукописними документами й актовими матеріалами, що зберігаються в обласних архівних фондах, міських музейних установах, деяких бібліотечних закладах тощо. Чимало цінної інформації з досліджуваної проблематики міститься, зокрема, у книгах наказів по Чернівецькому обласному краєзнавчому музею [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15]. У цьому типі джерел переважно зберігається інформація про кадрові зміни в роботі музею, польову, наукову й організаційну діяльність його працівників, спрямовану на збирання та поповнення музейних фондів, а також створення нових музеїв у селах і районних центрах області – здебільшого у школах, колгоспних садибах, при культурно-освітніх установах (клубах) та бібліотеках.

Важливі повідомлення значною мірою подаються в багатьох туристичних путівниках радянського періоду та часів вже незалежної України, де фіксується довідковий і статистичний матеріал, який відображає спеціалізацію й галузеві напрямки діяльності музейних закладів, у даному випадку – означеного музею [1; 2; 3; 4; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 25; 26; 27; 28; 29; 30].

Не менш важлива інформація зберігається в іншій групі джерел – періодиці тієї епохи. Відомі крайові газети – „Радянська Буковина” [46; 47; 48; 52; 53; 54; 56; 58; 60; 63; 64], „Молодий буковинець” [62; 70; 40], „Радянська культура” [50], „Буковинське віче [34]”, „Свобода слова” [38], „Сільські вісті” [38], „Будівник комунізму” [59], „Радянські Карпати” [32], „Радянське життя” [44], „Прапор Перемоги” [33; 45], „Червона зірка” [57], „Комсомольське плем’я” [55], „Ленінським шляхом” [51] в різний час на своїх шпальтах публікували статті науковців та краєзнавців про роботу музею. На окрему увагу, в якості джерела для написання даної статті, заслуговує ще один

важливий тип джерел – фотоальбоми [22; 23; 24], який ілюструє й унаочнює, крім зображення інших культурних, освітніх, адміністративних та культових об'єктів Чернівців, відповідний матеріал, пов'язаний з історією музейної справи у місті.

Зрозуміло, що інформація з періодичних видань стосовно музейної галузі в області, у тому числі – й функціонування краєзнавчого музею, носила переважно фрагментарний або казуальний характер, оскільки вона подавалася, зазвичай, „по гарячих слідах” тих чи інших подій, пов'язаних із музейною цариною. Радянська періодика традиційно відображала суто офіційне бачення будь-якої проблеми чи події, коментуючи суспільні реалії в руслі владних директив і циркулярів. Разом з тим, матеріали періодики містять доволі багато подробиць та важливих фактів, котрі не завжди містилися в архівних джерелах або наукових виданнях. Отже, матеріали й свідчення, вміщені у тогочасній буковинській періодиці, залишаються важливою інформаційною базою, котра дозволяє об'єктивніше зрозуміти й осмислити суспільно-політичну атмосферу, в якій розвивалась регіональна музейна галузь (на прикладі Чернівецького краєзнавчого музею), і діяли музейні працівники та науковці, проводячи свої історико-краєзнавчі дослідження й розвідки.

Доречно підкреслити, що, згідно з нинішнім Статутом музею (його остання редакція була затверджена 2016 р.), він є науково-дослідним, культурно-освітнім закладом, призначеним для збирання, наукового дослідження, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, залучення громадян до надбань національної та світової історико-культурної спадщини, а його основними напрямками діяльності є комплектування та збереження музейного зібрання, науково-дослідна, науково-експозиційна, науково-освітня, науково-методична, науково-фондова, а також видавнича й реставраційна робота.

Переходячи до висвітлення питання відносно реорганізації та діяльності Чернівецького історико-краєзнавчого музею у нових умовах (в межах процесу активної радянзації краю напередодні Великої Вітчизняної війни), необхідно відзначити наступне. Після входження північної частини Буковини та

Хотинського повіту Бессарабії до складу Української РСР (28 червня 1940 р.), й згідно з Постановою Ради Народних Комісарів УРСР від 23 листопада 1940 р. за № 1607, на базі колишнього румунського музею імені короля Кароля II було створено Державний історико-краєзнавчий музей, який розташувався у приміщенні колишньої митрополичої резиденції. Протягом перших восьми місяців роботи цей реорганізований заклад відвідало близько 2,5 тис осіб [21, с. 4]. Першим директором новоствореного, вже радянського музею, на підставі погодження з обласним керівництвом краю, став І.А. Короновський. Серед музейних співробітників початкового складу фігурують також прізвища – Дуки, Боцана, В.А. Бутняка, П.З. Деманта. Останній, під псевдонімом Вернон Кресс, згодом зазнав слави як письменник та публіцист, ставши свідком епохи більшовицького терору й масових радянських репресій. Проте, задуми і плани колективу музею перервала Друга Світова війна.

Після періоду румунської окупації та повернення в область радянської влади, природно, відбулось й поновлення роботи музею. У книзі наказів по краєзнавчому музею зберігається Наказ за № 1 від 2 квітня 1944 р., згідно з яким директор І.А.Короновський знов приступив до виконання своїх обов'язків, так само, за погодженням з новоприбулими компартійними органами [5, с. 1]. Офіційно робота Чернівецького державного історико-краєзнавчого музею розпочалась відповідно до Постанови Ради Народних Комісарів УРСР від 1 серпня 1944 р. за № 934 [21, с. 5]. В Наказі за № 2 від 4 червня 1944 р. йшлося про те, що з метою обліку всього музейного майна та експонатів, які збереглися, організувати відповідну комісію у складі: директора І.А. Короновського (голова), і членів комісії – Омеляна Тарасовича Рихла, Дмитра Григоровича Стінкового та Івана Гнатовича Адовійчука [5, с. 1].

В наступному наказі за № 3 йшлося, що О.Т. Рихла було призначено завідувачем музейними фондами, І.Г. Адовійчука – на посаду завідувача господарством, Д.Г. Стінкового – садівником, Віру Іванівну Стінкову – на посаду секретарки, а А.П. Керську призначили лаборанткою музею.

Крім того, згідно з цим самим наказом, Роман Васильович Семлицин обійняв посаду бухгалтера, Іван Гаврилович Дранчук – наглядача експозиційних залів, Сергій Петрович Райчинський – охоронця, Фелікс Ячипетович Погорецький – охоронника-двірника. На посаду бібліотекаря музею прийняли Антоніну Єфимівну Бітман (Наказ № 5 від 4 травня 1944 р.), яка мала приступити до виконання своїх обов'язків 21 травня 1944 р. [5, с. 1 зв., 2]. Григорія Теодоровича Баранюка прийняли на роботу згідно з Наказом № 7 від 12 травня 1944 р. на посаду помічника директора по господарській частині, а на посаду музейного фотографа взяли Пінькаса Давидовича Гольденберга з 18 травня того ж року. Яків Гнатович Панченко став заступником директора по науковій частині 29 листопада 1944 р., за Наказом № 77 від 28 листопада [5, с. 63].

У зв'язку зі створенням відділу „Історія України XV-XIX ст.” виникла потреба перевести старшого наукового співробітника Д.І. Чалого на посаду завідувача цього ж відділу з 20 грудня 1944 р., за Наказом № 86 [5, с. 68]. Директор красзнавчого музею видав важливий Наказ за № 89 від 30 грудня 1944 р., у якому йшлося про те, що необхідно вважати експозицію стаціонарної виставки „Велика Вітчизняна війна” в цілому завершеною. Одночасно Наказ констатував: завідувачу відділом Павлу Васильовичу Іванову до 5 січня 1945 р. необхідно усунути всі недоліки та зауваження, зроблені учасниками громадського огляду [5, с. 69]. Далі в Наказі йшлося: для прийняття виконаних художниками музею робіт стосовно вищезазначеної виставки, створюється спеціальна прийомна комісія з відповідними повноваженнями [5, с. 69]. Отже, можна зазначити, що попри всі складнощі та проблеми воєнного часу, зусиллями працівників музею 31 грудня 1944 р. для відвідувачів відкрили першу оновлену музейну виставку.

Згідно з Наказом Народного комісара УРСР від 7 грудня 1944 р. за № 4988 І.А. Короновського звільнили з посади директора музею, а на його місце призначили Петра Федоровича Сорокотяга, який мав приступити до виконання своїх обов'язків вже 7 грудня того ж року [6, с. 1]. У Наказі по музею за № 20 від 8 березня 1945 р. йдеться про те, що у зв'язку

з директивою, затвердженою Народним комісаром УРСР, з 9 березня 1945 р. вводилася платня за відвідування музею. Для учнів та червоноармійців вартість вхідного квитка становила 50 копійок, для інших категорій громадян – 1 карбованець [6, с. 5].

На основі Наказу № 36 від 28 квітня 1945 р., та вказівок Комітету у справах культурно-освітніх установ УРСР, колишня Буковинська митрополича резиденція була оголошена Державним музейним заповідником, керівництво яким здійснював директор Державного історико-краєзнавчого музею, вже згадуваний П.Ф. Сорокотяг. Разом з тим, документ з одного боку фіксував, що Чернівецький державний історико-краєзнавчий музей на той час має чотири відділи, з іншого – обґрунтовував необхідність проведення реорганізації музею і створення трьох нових відділів (усього – сім). Наказ так само визначив нових керівників та співробітників усіх семи – і реорганізованих, і новоутворених – музейних підрозділів. Зокрема: відділ „Історія Буковини” очолив Д.І. Чалий; відділ „Етнографії краю” – З.А. Лейко, старшим науковим співробітником цього відділу було призначено О.М. Рихла; відділом „Воз’єднання українського народу в єдину українську соціалістичну державу” доручили керувати Ярмоловичу, старшим науковим співробітником стала Короновська; відділ „Велика Вітчизняна війна” перейшов під керівництво П.В. Іванова; за „Промисловий відділ” відповідальним призначався Гнат Петрович Швейко, науковим співробітником – Блікман; „Сільськогосподарським відділом” мала опікуватись Новікова; „Природничий відділ” очолювався Н.М. Вітченком [6, с. 11, 11 зв.]. У Наказі по музею за № 58 від 6 березня 1945 р. йшлося про те, що згідно з рішенням Обласного виконавчого Комітету м. Чернівці, з 4 червня того ж року змінювалася плата за відвідування цього музейного закладу. Військовослужбовці та сержанти строкової служби могли безкоштовно відвідувати музей; вартість квитка для школярів залишалась 50 копійок; для всіх інших категорій відвідувачів ціна так само залишалась на рівні 1 карбованця [6, с. 17 зв.].

Починаючи з 1947 р. працівники музею за участі школярів, студентів, учителів, робітників й селян почали проводити

наукові експедиції, під час яких виявляли чимало цінних пам'яток археології, етнографії, старовинних грамот, книжок, картин і монет. Доречно підкреслити, що велику допомогу у збагаченні фондової бази музею в Чернівцях надали Московський Державний музей революції СРСР, Державний Ермітаж та Артилерійський музей Ленінграда. У тому ж 1947 р. краєзнавчий музей очолив Леонід Федорович Новицький. Під його керівництвом колектив здійснив велику роботу з упорядкування та поповнення музейної колекції, створення стаціонарної експозиції й відбудови одного з корпусів музейного заповідника. Разом з тим, наприкінці 1948 р. на території заповідника було відкрито перший у західному регіоні України зоологічний парк, який заселили представниками місцевої фауни – лисицями, зайцями, дикими козами, дикими кабанями, ведмедами, вовками тощо [21, с. 6].

На початок 1955 р. музей ще функціонував у приміщенні митрополичої резиденції і займав два корпуси – центральний та правий (нині корпуси № 5 і 4 Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича). На першому поверсі центрального корпусу (№ 5), в лівому його крилі, у 19 залах розміщувався відділ „Історія дореволюційного періоду”; у 13 залах правого крила функціонував відділ природи краю. 14 зал другого поверху правого корпусу (№ 4) займала експозиція відділу історії радянського періоду, яка закінчувалася на другому поверсі правого крила, і займала 10 зал [21, с. 7]. Перший поверх цього ж корпусу відводився під літературний музей Ю.Федьковича. У Червоній, Зеленій та Жовтій залах у 1954 р. відкрилась постійно діюча виставка творів образотворчого мистецтва художників України. Всього експозиція музею займала 58 експозиційних залів. Крім того, на території музею функціонував ботанічний сад, який був складовою частиною відділу природи. В ньому були представлені майже всі породи дерев, характерні для теренів Буковини, а також чимало рідкісних субтропічних рослин [21, с. 7].

У 1956 р., як відомо, корпуси колишньої резиденції митрополитів Буковини і Далмації влада передала Чернівецькому державному університету, а музей перемістили

до будівлі колишньої Дирекції Буковинського православного релігійного фонду. Згідно з Наказом по краєзнавчому музею за № 18 від 3 квітня 1956 р., з цієї дати музейний заклад було закрито у зв'язку із підготовкою експозиції до переїзду в будівлю, розташовану по вулиці О. Кобилянської, 28 [8, с. 17]. Книга музейних наказів, разом з тим, фіксує, що до того, протягом другої половини 40-х рр. ХХ ст., музей ще декілька разів міняв свою адресу.

Перед музейниками черговий раз постали непрості завдання: транспортування музейних цінностей, проведення ремонтних робіт, створення стаціонарної експозиції. Однак нове приміщення, як виявилось мало значно менше площ, придатних для експозицій та фондосховищ; саме це в першу чергу і створювало музейним працівникам певні труднощі. Тим не менш, за короткий термін музей відновив свою роботу у повному обсязі, що було зафіксовано відповідним документом – Наказом по музею за № 100 від 19 листопада 1956 р. В ньому йшлося про те, що у відповідності до рішення Ради Міністрів Української РСР, Чернівецький краєзнавчий музей у травні-червні місяці того ж року перемістив свою експозицію до нових приміщень, за новою адресою. Наявна архівна документація (переважно накази, розпорядження й акти) дає підстави констатувати: протягом п'яти місяців весь колектив наукових та адміністративно-технічних працівників, переборюючи чимало труднощів (про що свідчать джерела), добився успішного завершення створення нової експозиції. 16 листопада спеціальна комісія оглянула всі експозиційні зали і прийняла підготовку музею до відкриття із задовільною оцінкою, а 18 листопада музейний заклад офіційно відчинив свої двері для відвідувачів [8, с. 91].

Новостворена стаціонарна експозиція розпочиналась з давньої історії краю, а завершувалась експозицією відділу природи. Після переїзду до будівлі музейного закладу ще й меморіального музею Юрія Федьковича, відбулася вимушена реорганізація експозиції. З того часу й до кінця 1991 р. загальний огляд музейної експозиції розпочинався з відділу природи, продовжувався й завершувався у відділах дорадянського та

радянського періодів [21, с. 7]. Варто зауважити, що тогочасні експозиції краєзнавчого музею, звісно, створювалися за ідеологічними настановами компартійних органів. З кінця 50-х рр. ХХ ст., згідно з наявною документацією, музейні експозиції розміщувалися у 32 залах, де поетапно репрезентувалися природа, геокліматичні, геологічні та ландшафтні особливості краю, його історія і археологічні пам'ятки. Зали № 1-4 займав відділ природи, де експонувалися корисні копалини, містилася інформація щодо природно-кліматичних умов краю, демонструвалися взірці його флори та фауни [27, с. 5-11]. Відділ історії дорадянського періоду охоплював зали № 5-21. Тут зберігалися експонати, які хронологічно ілюстрували історію Буковини від епохи палеоліту до періоду приходу на терени краю королівської Румунії [27, с. 12-57]. На музейних стендах відвідувачі мали можливість бачити унікальні археологічні артефакти трипільської культури, яка поширена на значній частині території області, предмети матеріальної культури і побуту давньоруського періоду. Значний інтерес представляли й старожитності, виявлені під час розкопок знаменитої Хотинської фортеці, монетні скарби XVI-XVII ст., знайдені в селах – Вербівці Заставнівського, Перебиківці Хотинського, Несвої Новоселицького районів [27, с. 21].

Із запропонованих для огляду експонатів туристи мали також можливість помилуватися яскравими буковинськими народними строями, побачити орнаментовану пляшку першого Пивоварного акціонерного товариства в Чернівцях, грамофон, прикрашений русалками та лебедями, вітальну грамоту цісаря Франца-Йосифа з нагоди відкриття університету в 1875 р. [27, с. 23]. Всі ці предмети й атмосфера зали ніби переносили відвідувачів до епохи австрійського панування, коли Чернівці були важливим культурним центром на теренах Імперії. Зали № 16-18 експонували революційні події 1905-1907 та 1917-1919 рр., у тому числі – Хотинське повстання 1921 р. Зали № 20-21 ілюстрували етапи історії комуністичного руху на Буковині впродовж 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Відділ „Історія радянського періоду” охоплював зали № 22-32, де висвітлювалися події, пов'язані з включенням північної частини Буковини до складу

УРСР 28 червня 1940 р., Великою Вітчизняною війною, відбудовою народного господарства у повоєнні десятиліття та інтернаціональними зв'язками області із соціалістичними країнами Центрально-Східної Європи.

Тогочасну мистецьку сторінку в історії краю репрезентував відомий гурт „Смерічка”, до складу якого входили славетні у подальшому митці української культури – Назарій Яремчук, Володимир Івасюк, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Левко Дутківський та ін. Окремий стенд було присвячено творчості видатного актора й режисера Івана Миколайчука. Документи, фотографії, афіші, платівки склали основу цієї музейної зали. В „Чорній залі” (кімната, що була присвячена афганським подіям) демонструвались фотографії, документи, нагороди і листи учасників бойових дій в Афганістані – воїнів-інтернаціоналістів. Загалом, на кінець 80-х рр. ХХ ст. у музейних фондах нараховувалось понад 89 тис експонатів, однак частина з них, що суперечила комуністичній ідеології, ніколи на огляд не виставлялася. З іншого боку, тексти екскурсив ретельно перевірялися на предмет відповідності радянській ідеології й затверджувалися відповідним цензурним комітетом.

Згідно з архівними документами, на початок 1959 р. в експозиції й музейних фондосховищах зберігалось близько 30 тис експонатів. У ті роки в кінолекційній залі для відвідувачів музею читалися лекції на загальнополітичні та краєзнавчі теми, демонструвалися науково-популярні й документальні кінофільми історико-пропагандистського характеру. Науковий колектив музею проводив значну культурно-просвітню роботу серед населення області, організовуючи наукові експедиції, виставки, екскурсії, бесіди й читання популярних лекцій. Варто зауважити, що за попередній 1958 р. музей відвідало близько 65 тис екскурсантів з області та інших республік СРСР [26, с. 5, 6].

Необхідно відзначити, що при Чернівецькому краєзнавчому музеї на початку 60-х рр. ХХ ст. працював окремий пересувний музей. Ця „мобільна” виставка музейного типу постійно відвідувала села й містечка Чернівецької області. Про її діяльність у той період збереглося багато свідчень у місцевій періодиці. Наприклад, в газеті „Радянська Буковина” за 9 жовтня

1961 р. повідомляється, що у червні того року уповноважені працівники музею завітали до колгоспу „Ленінський шлях” Сокирянського району, де виставили на огляд стенди з музейними експонатами. Під час зустрічі з відвідувачами вони розповідали про появу та розвиток життя на Землі, походження людини й найбільш ранні знаряддя праці, низку інших історичних реалій, підтверджуючи й унаочнюючи свою розповідь відповідними артефактами. Доречно підкреслити, що, висвітлюючи походження кам’яних знарядь праці й амулетів, лектор О.Г. Маріука одночасно знайомила слухачів із життям та побутом первісної людини на території краю. Окремі, добре ілюстровані тематичні стенди виставки знайомили колгоспників і робітників з революційною боротьбою трудящих Північної Буковини за встановлення Радянської влади у регіоні, а також – із соціалістичними перетвореннями в Чернівецькій області у повоєнні роки [72, с. 3].

Наукові працівники Чернівецького краєзнавчого музею організували й пересувну виставку „Буковина в боротьбі за виконання рішень XXII з’їзду КПРС”. Перший рейс ця виставка зробила до Кельменецького району в лютому 1962 р. Робітники харчового комбінату та колгоспники с. Іванівці познайомилися з новими на той рік соціалістичними зобов’язаннями низки підприємств Чернівців. На ілюстрованих фотографіями стендах розповідалося, зокрема, про бригади комуністичної праці, очолювані такими знаними передовиками виробництва в області, як делегат XXI з’їзду КПРС Василь Мимка з машинобудівного заводу, Леонід Кусика з мебельного комбінату, Марія Дудко з панчішного комбінату. Стенди також інформували про досягнення буковинських „маяків” (тобто найкращих працівників) на сільськогосподарській ниві – трудові здобутки Марії Гончар, доярки колгоспу „Ленінський шлях” Сокирянського району, Марії Микитей – ланкової колгоспу ім. С.М. Кірова Заставнівського району та ін.

В цей самий час села Кельменецького району відвідала група чернівецьких музейних лекторів. Місцева преса, наприклад, констатувала, що в Будинку культури с. Дністрівка Тамара Сушкевич – лектор пересувного планетарію, який

функціонував при Чернівецькому краєзнавчому музеї – розповіла колгоспникам про радянські космічні ракети й досягнення у космічній галузі. У Новоселиці й Бузовиці цього ж району музейники провели вечори запитань та відповідей на атеїстичні теми, паралельно виступаючи з відповідними лекціями [46, с. 3].

Серед інших форм роботи у Чернівецькому краєзнавчому музеї проводились вечори-зустрічі між працівниками різних організацій області. Так, 20 березня 1962 р., в музейному приміщенні відбулась зустріч бригади комуністичної праці Чернівецького машинобудівного заводу, очолюваної К. Королем, з колгоспниками артїлі „Зоря комунізму” Новоселицького району. Голова колгоспу, Герой Соціалістичної Праці В. Савчук розповів про соціалістичні перетворення, які відбулись на селі за роки радянської влади. Бригадир бригади цеху нафтоапаратури К. Король, у свою чергу розповів про трудові будні виробничників [47, с. 4]. Робітники та колгоспники разом оглянули зали музейної експозиції, а також зустрілися з учасниками революційного підпільного руху на Буковині у 1923-1940 рр. – Д. Руснаком і Є. Фінкелем [47, с. 4].

Влітку 1962 р. у приміщенні Чернівецького державного краєзнавчого музею відкрилась фотовиставка „Радянська Україна”, яка напередодні з великим успіхом демонструвалась у Москві, в дні Декади української літератури й мистецтва. Виставка розташовувалась у чотирьох залах музею і працювала протягом 20 днів. Тогочасні фотографії відображали зміни, що відбулися за останні роки на Україні в народному господарстві, науці, культурі, у житті людей, демонстрували „розквіт Української РСР в братній сім’ї народів Радянського Союзу” [48, с. 3]. На виставці експонувалося 328 робіт 128 авторів – кращі твори фотокореспондентів, фотографів та фотолюбителів з різних областей України. Після її огляду в Києві та Москві, цю виставку так само експонували у таких містах, як Одеса, Харків, Донецьк, Рига, Дніпропетровськ, Севастополь, Сімферополь, Львів. Її відвідало, згідно з повідомленнями преси, понад 200 тис людей. На чорно-білих й кольорових фотографіях були зафіксовані вулиці багатьох сіл та міст,

колгоспні поля, природні пейзажі різних регіонів України. Чимало робіт виставки було присвячено радянським воїнам; світлини репрезентували їхній побут, військово-політичну підготовку, військові навчання та відпочинок [48, с. 3].

Готуючись до зустрічі 45-ої річниці Радянської Армії та Військово-Морського Флоту (1963 р.), наукові працівники Чернівецького краєзнавчого музею провели ґрунтовну роботу зі збору тематичних експонатів, матеріалів, документів і фотографій. Музейники відшукали багато партизанів, які боролися з гітлерівськими загарбниками у період тимчасової окупації Північної Буковини, виявили нових учасників визволення краю. Останні поділилися своїми спогадами, передали музею десятки пам'ятних військових речей. Для відвідувачів музею у кінозалі також читалися лекції на теми: „Буковина в роки Великої Вітчизняної війни”, „Хотинська підпільна комсомольська організація”, „Їх імена – безсмертні”, „Участь буковинців у Великій Вітчизняній війні”, „Наші знатні земляки”, „Наше рідне місто Чернівці” [64, с. 3]. Крім того, в музеї проводилися регулярні зустрічі з військовослужбовцями строкової служби. Матеріали тогочасних газетних публікацій дозволяють навіть визначити, які саме кінофільми демонструвалися в музейному кінозалі. З багатьох кінострічок можна виділити такі документальні ленти, як „Перемога радянського народу у Великій Вітчизняній війні”, „Буковина – земля українська”, „Спартакіада Збройних Сил СРСР”, „Битва на Волзі” та ін. [64, с. 3].

Серед інших напрямків роботи музею було проведення вечорів-зустрічей учнів шкіл з відомими особистостями Чернівецької області. У чергову річницю Великої Жовтневої Соціалістичної Революції в кінозалі музею відбулась зустріч учнів міської школи професійно-технічної освіти з учасниками революційного руху в краї. В гості до молоді прийшли: П.І. Фіявчук – один з керівників (1937-1940 рр.) підпільної комуністичної організації, яка діяла на терені Буковини у міжвоєнний період, депутат Верховної Ради УРСР Д.М. Гешко, інструктор підпільного ЦК комсомолу Румунії в 1935-1937 рр. – С.М. Фінкель, ряд інших революційних діячів [52, с.

4]. На початку серпня 1963 р. в одній з кімнат музею відкрилась персональна виставка, де експонувалась колекція фарфорового посуду місцевого краєзнавця Івана Назаровича Снігура. Серед численних речей колекції можна було побачити й рідкісні середньовічні статуетки, свічники роботи старих російських майстрів та бронзові вироби китайських умільців, мармурові бюсти, модні кімнатні вазочки й годинники, виготовлені у стильових традиціях барокко, рококо, ампір, картини віденських та буковинських художників, вироби зі слонової кістки і паперу. Вражали відвідувачів старовинні вази для квітів, майстерно виконані з мідних гільз від снарядів часів Першої Світової війни, вишуканий європейський посуд кінця XIX – початку XX ст., прикрашений побутовими сценами з життя селян (т.зв. пасторальний стиль). Неабияку увагу екскурсантів так само привертала дерев'яні тарілки, кубки, підсвічники та інші оригінальні роботи вижницьких майстрів народного промислу. Варто зауважити, що Іван Назарович кожної неділі, з 16-ої до 18-ої години, особисто проводив екскурсії по своїй виставці, докладно розповідаючи про кожну річ, кожний експонат, яких нараховувалось понад 400 екземплярів [51, с. 4].

В газеті „Радянська Буковина” за 9 березня 1964 р. міститься стаття „Вогонь пророметів”, де повідомляється, що в Чернівецькому краєзнавчому музеї виставлена експозиція, присвячена хотинським комсомольцям-підпільникам у роки Другої Світової війни. Відвідувачі, зазвичай з цікавістю, розглядали численні документи, фотографії та особисті речі героїв-хотинчан. Серед експонатів, наприклад, можна було побачити кишеньковий Шевченківський „Кобзар” і невеличкий портрет Тараса Григоровича, а поруч – ті самі кайдани, в які заковували німецькі солдати мужніх юнаків [53, с. 3].

В одній із зал краєзнавчого музею у квітні 1964 р. відкрилась тематична виставка „В.І. Ленін і Буковина”. Документи й матеріали, ленінська підпільна пропагандистська література, що поширювалась в роки румунської окупації містами та селами краю, свідчили (за метою виставки) „про велику любов буковинців до Володимира Ілліча” [54, с. 3]. Необхідно відзначити, що більшовицька газета „Іскра” тривалий час

потрапляла на територію Російської імперії виключно контрабандним шляхом й саме з Австро-Угорської держави, зазвичай – через хотинську митницю. Отже, на виставці не випадково експонувався пожовклий від часу примірник четвертого номеру ленінської „Іскри”. Крім того, екскурсанти мали можливість побачити відомий „Відкритий лист В.І. Леніна до делегатів Всеросійського з’їзду селянських депутатів”. Його читали на масових мітингах у 1917 р. і в Чернівцях, і в Хотині. Цей документ передав до музею житель села Ставчани Новоселицького району, активний учасник Хотинського повстання 1919 р. Т.І. Кантемір [54, с. 3].

Серед інших речей виставки експонувався графін, заповнений згорнутими в трубочки, пожовклими від часу та перебування в землі, аркушами підпільної літератури, яку в 30-х рр. ХХ ст. вивчали учасники підпільного комуністичного руху села Шипинці. Доречно підкреслити, що, переховуючись від румунської жандармерії, яка сновигала по хатах у пошуках забороненої літератури, Іван Михайлович Грекул у ті часи зібрав цілу низку листівок і в скляній посудині закопав їх у себе на городі. Лише в 1962 р. Іван Михайлович, перекопуючи город, несподівано знайшов скляний „скарб” з тими листівками й передав його до музею [50, с. 4;]. На одному зі стендів музейні працівники розмістили фотокопії газет, листівок та карток з портретами В.І. Леніна, Карла Лібкнехта і Рози Люксембург, ці портрети й листівки підпільно поширювались серед жителів Буковинського краю [54, с. 3]. В експозиції виставки також демонструвались твори митців Буковини, присвячені „образу великого вождя”. Тут, наприклад, експонувалися робота майстрині художньої вишивки О.С. Винокурової „Ленін в дитинстві”, картина „Ленін серед гуцулів”, вишита О.О. Івановою та ін. У той самий період в музеї відбувалися зустрічі відвідувачів зі старими більшовиками, учасниками комуністичного підпілля, які охоче ділилися своїми спогадами [52, с. 2].

У серпні 1964 р. в Чернівецькому красзнавчому музеї відкрилась нова виставка, присвячена черговій річниці визволення Румунії від німецьких загарбників. Експонати

розповідали про „нове життя сусідньої братньої соціалістичної країни”, розквіт її економіки й культури, зростання добробуту жителів. Значна частина експозиції стосувалась дружніх зв'язків між населенням Чернівецької області та Румунської Народної Республіки. Організатори виставки також знайомили відвідувачів з виробами румунського ткацтва, гончарства, різьби по дереву, іншими взірцями народних промислів та ремесел Румунії. Привертала увагу екскурсантів велика напільна ваза із зображенням першого в світі космонавта Юрія Гагаріна. Разом з тим, в музеї демонструвались (в межах експозиційної тематики) полотна знаних румунських художників [56, с. 3].

Напередодні чергового святкування Жовтневої революції (1964 р.) зали краєзнавчого музею, зазвичай, були переповненими. Біля стендів, присвячених Великій Вітчизняній війні, збиралося чимало відвідувачів. Вони з цікавістю слухали розповіді колишніх воїнів про подвиги радянських танкістів, зокрема – В.Ф. Шкіля, удостоєного звання Героя Радянського Союзу за визволення Чернівців, лейтенанта П.Ф. Нікітіна, який загинув при визволенні міста, Героя Радянського Союзу І.Ф. Козачука [20, с. 3].

Як зазначалося у газеті „Радянська Буковина” від 7 січня 1966 р., „музей проводить велику культурно-освітню роботу. Щороку його відвідують близько 80 тис трудящих області. Для них влаштовуються екскурсії, читаються лекції, демонструються документальні фільми з історії Буковини, а також організуються зустрічі з передовиками виробництва, учасниками революційного руху, громадянської війни, діячами науки й культури” [58, с. 3]. Наукові працівники музею неодноразово виїжджали у найвіддаленіші населені пункти Чернівецької області з виставками та лекціями. Далі в газетній публікації йшлося про те, що „за останні роки в 34-ох поселеннях області відкрито народні музеї, які допомагають агітаторам і пропагандистам у проведенні культурно-освітньої роботи серед населення краю. Перший такий музей на Україні організований у с. Витилівка Кіцманського району 5 грудня 1948 р.” [58, с. 3].

У книзі відгуків Чернівецького краєзнавчого музею зберігся

запис, датований травнем 1966 р., де зафіксовано: „Туристи поїзда „Кузбас”, оглянувши м. Чернівці та краєзнавчий музей, були в захопленні від побаченого” [68, с. 4]. За повідомленням газети „Будівник комунізму” від 21 червня 1966 р., краєзнавчий музей Чернівців „протягом поточного року поповнився багатьма документами про мужню боротьбу радянських воїнів з німецькими окупантами у червні 1941 р. на території Глибоцького району” [59, с. 4]. Науковими співробітниками музею, як констатувала преса, було зібрано чимало спогадів від місцевих старожилів, віднайдено безпосередніх учасників боїв на Буковинській землі [59, с. 4].

Відповідно до Наказів Міністерства культури УРСР за № 498-к від 10.05. 1967 р., Обласного управління культури за № 11 від 10.05. 1967 р. та Чернівецького краєзнавчого музею за № 69-а від 1.06. 1967 р., з 1 червня приступив до виконання обов’язків директора Чернівецького краєзнавчого музею Олександр Йосипович Филипович [10, с. 68].

Привертає увагу важлива статистична тенденція: протягом 60-х рр. ХХ ст., з року в рік кількість екскурсантів краєзнавчого музею значно зростала. Музейний заклад традиційно відвідували – учнівська молодь, студенти, екскурсійні групи школярів з районів та сіл області, воїни Радянської Армії, робітники і селяни, туристи з різних куточків СРСР, гості з соціалістичних країн. Майже 100 тис осіб побували в музеї у ювілейному (50 років Великої Жовтневої Соціалістичної Революції) 1967 р. Це стало рекордною цифрою за всі 22 роки його існування [36, с. 4]. До дня Радянської Армії та Військово-Морського Флоту у лютому 1968 р. в одній із зал музею почали експонуватися нові фотографії, документи й матеріали, що розповідали про боротьбу буковинців з німецькими окупантами у роки Великої Вітчизняної війни. Відвідувачі часто зупинялися біля трьох червоних прапорів та цікавилися – звідки вони потрапили до музею?, яка їхня доля? [60, с. 4; 61, с. 5].

Необхідно констатувати, що кожен з підрозділів музею наприкінці 60-х рр. відчутно активізував роботу зі своїми відвідувачами. У першу чергу це стосувалося кінозалу музейного закладу, де, як вже згадувалося вище, постійно

демонструвалися документальні фільми на різну тематику. Згідно з джерелами, особливою популярністю у глядачів користувався історико-документальний нарис „Буковина – земля слов'янська”, виробництва Київської кіностудії науково-документальних фільмів [61, с. 5]. У газеті „Радянська Буковина” від 5 вересня 1969 р. була розміщена стаття „У пам'яті народній”, де йшлося про те, що в Чернівецькому краєзнавчому музеї експонується фотокопія списку воїнів російської імператорської армії (наказ по XI артилерійському корпусу від 23-25 жовтня 1916 р.), нагороджених орденами та медалями за мужність і хоробрість у боях 14-15-16 червня, 14-15 і 21 липня 1916 р. (події, пов'язані з т.зв. Брусилоським проривом). Серед нагороджених Георгіївським хрестом першим у списку значився В.І. Чапаєв [69, с. 4.]. Георгіївський хрест II ступеню він отримав за відвагу у боях під Кутами [62, с. 4].

У листопаді 1970 р. в керівництві музею відбулися певні зміни. У книзі наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею від 13 листопада стоїть підпис новопризначеного директора – Петра Микитовича Зарванського [11, с. 161]. Краєзнавчий музей Чернівців, крім проведення екскурсій та демонстрації фільмів, і в 70-ті рр. ХХ ст. продовжував займатися активним проведенням усіляких тематичних виставок й науково-практичних конференцій. Наприклад, з нагоди 50-річчя утворення СРСР у приміщенні музею в листопаді 1972 р. відбулась наукова конференція на тему „Радянська Буковина в братній сім'ї народів СРСР”. У її роботі взяли участь науковці Чернівецького державного університету, Відділу історії Північної Буковини Інституту історії АН УРСР, працівники обласного краєзнавчого музею [63, с. 3].

Наприкінці 1976 р. в музеї знову відбулися кадрові зміни. Черговий Наказ по краєзнавчому музею за № 133-к від 29 грудня підписав новий директор – Антон Дмитрович Сакундяк [12, с. 148]. Наступним очільником музею у серпні 1986 р. став Дмитро Іванович Ташук [13, с. 58]. В 80-х рр. ХХ ст., на хвилі демократичних змін у суспільстві, колектив музею розпочав роботу з перебудови тематично (ідеологічно) й фізично застарілої експозиції. Вона

функціонувала з перших повоєнних років і була демонтована практично одночасно з розпадом СРСР у серпні 1991 р.

Після здобуття Україною незалежності науковці музею мали змогу звернутися у своїх дослідженнях до заборонених раніше тем: сталінські репресії, Голодомор 1932-1933 рр. та 1946-1947 рр., діяльність ОУН, боротьба УПА, переслідування населення області органами НКВС та ін. Оскільки коштів на побудову нової стаціонарної експозиції у повному обсязі на початку 90-х рр. ХХ ст. не було, колектив музею значною мірою зосередився на науково-дослідній та виставковій роботі (фото 3, 4). Впродовж 1990-х та 2000-х років музейні співробітники створили і проекспонували понад дві сотні тимчасових та чимало стаціонарних виставок; систематично готували й проводили масові заходи, презентуючи буковинцям і гостям краю новостворені колекції: доробки майстрів буковинського живопису та іконопису, взірці декоративно-ужиткового мистецтва, експозиції інших музеїв України [21, с. 7-8].

Саме у Чернівецькому обласному краєзнавчому музеї була створена й перша виставка, присвячена пам'яті видатного композитора Володимира Івасюка. Естетичною глибиною та історичною ґрунтовністю відзначилися нові музейні виставки – „України серпень золотий”, „Афганістан – наш біль, наш сум”, „Барви Чернівців у палітрі Європи”, „Світ пісенної краси”. Значна частина напрацювань цього періоду стала основою створення нинішньої стаціонарної експозиції, відкриття нового блоку якої – „Історія краю першої половини ХХ ст.” (розміщений у 8 залах), виявилось справжньою окрасою ювілейного свята – 150-річчя заснування музею. Наукові співробітники музейного закладу продовжуючи добрі традиції своїх попередників, серед яких були такі визначні постаті, як Р. Кайндль, В. Залозецький, М. Равлюк, В. Карбулицький, Б. Тимошук, і нині проводять активну пошукову й наукову діяльність [21, с. 8].

Згідно з Наказом по Управлінню культури Чернівецької обласної державної адміністрації за № 67-к від 10 липня 1995 р., на посаду директора краєзнавчого музею призначили Олену Петрівну Затуловську, яка і на сьогоднішній день очолює

Фото 3. Виставка „Природа краю”

музейний колектив [14, с. 1]. У 2002 р. музейні працівники відновили видання „Музейного щорічника”, на сторінках якого науковці, музейники, молоді дослідники мають можливість публікувати результати своїх наукових студій та розвідок. Наприкінці 2000-х рр. співробітниками відділу археології, середніх віків і нової історії краю (завідувач відділом С. Белінська) побудовано стаціонарну експозицію „Історія краю з XIV до кінця XIX ст.” (фото 5), у 2010 р. – створено виставку „Панське місто”, яка стала родзинкою музейної експозиції (фото 6) [21, с. 9]. Протягом 2011 р. музей був партнером і об’єктом виконання заходів проекту „Підвищення туристичної привабливості та формування позитивного іміджу

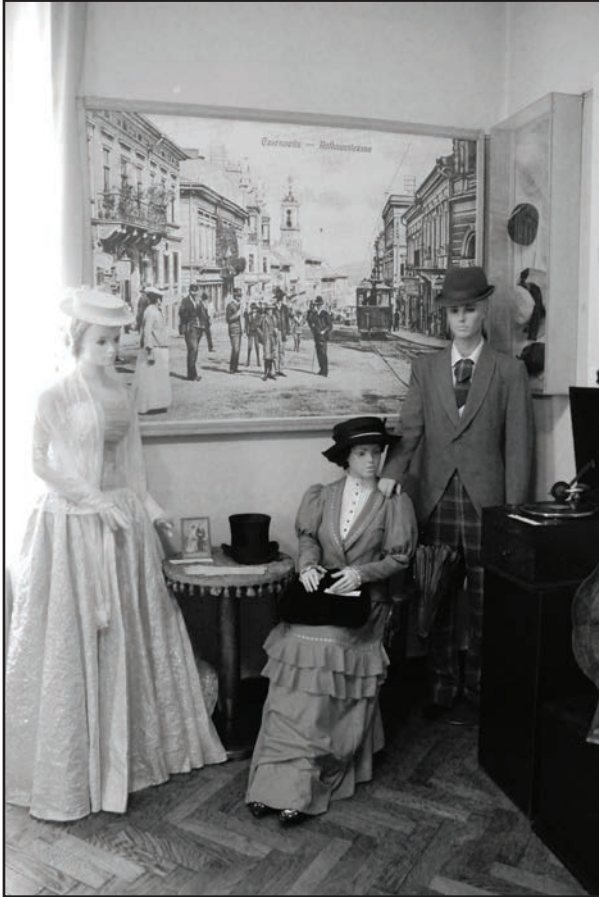
Фото 4. Інтер'єр сільської хати початку ХХ ст.

Чернівецької області через впровадження новітніх методів у музейно-краєзнавчу роботу”, розробленого і співфінансованого Чернівецькою обласною радою й Дирекцією Всеукраїнського конкурсу проектів та програм розвитку місцевого самоврядування, завдяки чому були виконані значні обсяги реставраційних і ремонтних робіт, підготовлені до монтажу експозиції вищезазначених 8-ми експозиційних зал. Для них було придбано музейне експедиційне обладнання. Необхідно також підкреслити, що завдяки цьому проекту відвідувачі музею мають нині (на 2016 р.) можливість скористатися послугами аудіогіда українською та англійською мовами, а користувачі Інтернету отримали доступ до „Музейно-туристичного порталу”, де представлена інформація про музей, його відділи та філії, матеріали експозиції (фото й відеоекскурсії), відомості про історичні місця й природні заповідники області [15, с. 99]. Варто також зазначити, що цей музейний заклад протягом усього періоду свого існування декілька разів змінював назву – як у радянську добу, так і за часів незалежної України. Зокрема,

Фото 5. Фрагмент експозиції „Буковина у складі Молдавського князівства”

згідно з розпорядженням Чернівецької обласної ради за № 65 від 6 квітня 2012 р., стара назва – “Чернівецький краєзнавчий музей Управління культури обласної державної адміністрації”, була змінена на “Чернівецький обласний краєзнавчий музей”. Розпорядження набуло чинності 7 травня того ж року згідно наказу по музею за № 67-в [15, с. 75]. З метою забезпечення 346

Фото 6. Панство Чернівців кінця XIX ст.

основних напрямків діяльності, у музеї функціонують наступні науково-дослідні (експозиційні) відділи: природи краю; археології, середніх віків і нової історії краю; новітньої історії краю; Буковинської діаспори; Хотинський історичний музей; Кіцманський історичний музей, а також відділи науково-фондової роботи, науково-освітньої роботи; науково-методичної роботи [21, с. 10]. З 1962 р. на правах філій діють й літературно-меморіальні музеї: Ю. Федьковича в смт. Путила, О. Кобилянської у Чернівцях з музеєм-садибою О. Кобилянської

у с. Димка Глибоцького району та М. Емінеску (з 1992 р.) теж у м. Чернівці. Крім означених відділів та філій, активно діючими структурними підрозділами музею на сьогоднішній день є наукова бібліотека, науковий архів та фотолaborаторія.

На кінець 2016 р., згідно зі штатним розписом музею, посаду директора обіймає Олена Петрівна Затуловська; її заступниками є: з наукової роботи – Вікторія Іванівна Танашик, з адміністративно-господарської – Валентина Сергіївна Москаленко, завідувач канцелярією – Еріка Максимівна Гаврилець. Науково-дослідний експозиційний відділ природи очолює кандидат біологічних наук – Ігор Васильович Скільський; у відділі також працюють: Назарій Анатолійович Смірнов та Галина Анатоліївна Голубева. До початку 90-х рр. ХХ ст. керівниками відділу були Леонід Григорович Хролінський, Володимир Олександрович Голубев, Ганна Іванівна Ковальчук. Співробітники відділу збирають, вивчають, зберігають, популяризують і експонують матеріали, що репрезентують геоморфологічні, ландшафтні та біотичні особливості Чернівецької області. На даний час природничі зібрання музею налічують близько 6 300 одиниць зберігання. Їхню основу складають гербарій, палеонтологічна, ентомологічна, малакологічна, нідологічна й зоологічна колекції, вологі препарати променеперих риб, земноводних і плазунів, а також опудала птахів та ссавців [21, с. 18].

Відділом археології, середніх віків і нової історії краю керує Світлана Борисівна Белінська. Необхідно наголосити, що у 2010 р. Світлана Борисівна стала першим лауреатом Обласної премії імені Олекси Романця „За створення музеїв, наукових стаціонарних експозицій...”. Її попередниками на посаді завідувача відділом були – Людмила Георгіївна Кулініченко, Євгеній Леонідович Лупенко, Володимир Костянтинівич Белінський, Ебергард Петрович Городецький. Крім очільниці, у відділі працюють старші наукові співробітники – Оксана Валентинівна Пелех та Оксана Василівна Ротар. Як вже згадувалося вище, науковими співробітниками відділу

створено постійно діючі виставки під назвами – „Історія Буковини з середини XIV до кінця XIX ст.” та „Панське місто”, де використано 1 200 оригінальних експонатів [21, с. 14].

Відділ новітньої історії краю працює під керівництвом Марії Касянівни Унгурян. У радянську епоху відділ очолювали – вже згадувані А.Д. Сакундяк та В.І. Танащик, Марія Максимівна Зайцева, Лариса Георгіївна Герасименко, Віктор Денисович Касьяненко, Микола Іванович Супрун, Марія Лазарівна Теутуляк. Крім керівника, на сьогоднішній день у відділі працюють старші наукові співробітники – Таїсія Миколаївна Рудик й Леся Віталіївна Колодій [21, с. 16]. Співробітниками відділу створені такі виставки, як „Чернівецька область у роки Другої світової війни”, „Одяг та ремесла мешканців Буковини у XX ст.” (*фото 7*), „Чернівецька область за роки Незалежності”, та багато інших. Крім того, науковцями відділу проводяться масові просвітні заходи, створюються пересувні виставки до знаменних дат у житті краю й держави, та присвячені біографіям і творчості видатних земляків [21, с. 16].

Науково-дослідний експозиційний відділ „Буковинська діаспора” (*фото 8*) очолює Валерій Костянтинівич Белінський, і допомагає йому в роботі науковець Наталія Степанівна Понюк. Працівники цього відділу збирають, досліджують та пропагують матеріали, які розповідають про буковинську діаспору, її поширення по різних континентах у XX ст., напрямки діяльності, досягнення, особливості життя та побуту буковинців за кордоном. Музейники активно підтримують культурні зв'язки з представниками буковинської діаспори Канади, США, Великої Британії, Росії, Молдови, низки інших країн [21, с. 19].

Відділом „Хотинський історичний музей” опікується молодший науковий співробітник Євген Петрович Мігай. В експозиції музею представлена історія стародавнього Хотина, Хотинської фортеці, матеріали про Хотинське повстання 1919 р., діяльність комсомольського підпілля у роки Другої Світової війни [21, с. 21]. Відділ „Кіцманський історичний музей” нині очолює Оксана Василівна Савчук. В означеній експозиції

Фото 7. Виставка „Традиційний народний одяг”

Фото 8. Виставка у відділі „Буковинська діаспора”

представлені матеріали про найважливіші події в історії Кіцманщини й про видатних земляків – Дмитра Бажанського, Сидора Воробкевича, Ореста Моргача, Дмитра Гнатюка, Володимира Івасюка, Оксану Савчук та Ані Лорак [21, с. 20].

Відділом науково-фондової роботи музею керує Наталія Михайлівна Холодницька. Її підлеглими є старші наукові співробітники – Людмила Вікторівна Бондарева, Тетяна Іванівна Бевзюк, Тетяна Георгіївна Назаришина, Оксана Григоріївна Драгомирецька, Вероніка Валеріївна Гнатюк, Ася Миколаївна Попова. Свого часу відділ очолювали Іван Іванович Бурма, Іван Олександрович Токар й та сама В.І. Танащик. До 600-річчя першої писемної згадки про Чернівці науковці відділу підготували виставку „Відкриті фонди” (*фото 9*), де презентували для огляду відвідувачів цікаві раритетні експонати із музейних запасників [21, с. 12].

Відділ науково-освітньої роботи працює у складі двох співробітників: завідувача – Нелі Антонівни Кириченко, та старшого наукового співробітника Мар’яни Іванівни Михайлюк. Відділ займається організацією та проведенням оглядових екскурсій, читанням лекцій, створенням стаціонарних й пересувних виставок, проведенням тематичних вечорів, вікторин, зустрічей зі знаними постатями сучасності, організацією майстер-класів, презентацією виставок, нових книг і т.п. [21, с. 22]. На сьогоднішній день відділ науково-методичної роботи очолює Євдокія Іванівна Антонюк-Гавришук, яка, разом зі старшим науковим співробітником Оксаною Миронівною Дребіт, надають всебічну допомогу в розробці наукової документації музеїв, методичних рекомендацій з питань музейної діяльності, проводять курси підвищення кваліфікації музейних працівників, здійснюють паспортизацію музеїв не юридичних осіб [21, с. 23].

Літературно-меморіальним музеєм Ю.Федьковича опікується Галина Георгіївна Дутчак. Працівником того ж музею є Володимир Леонідович Затуловський. У 2004 р., до 170-ої річниці від дня народження Юрія Федьковича, була

створена нова експозиція музею в меморіальному будинку на площі Соборній, 10, де письменник прожив останні свої роки. Експозиція складається з двох частин – літературної та меморіальної; в них висвітлено життя й творчий шлях письменника [21, с. 26]. Музеєм-садибою в смт. Путила завідує Володимир Васильович Торак. Літературно-меморіальний музей Ольги Кобилянської, котрий так само (як і згадувані

Фото 9. Експозиція „Відкриті фонди”

вище музейні заклади) є підрозділом Чернівецького обласного краєзнавчого музею, очолюється Володимиром Аксентійовичем Вознюком. Серед наукових співробітників значаться Алла Вікторівна Данілевич та Юлія Миколаївна Микосянчик. У музеї активно ведеться науково-освітня й науково-дослідна робота. Працівники закладу стали авторами вагомих наукових видань про життєвий і творчий шлях О. Кобилянської. За експозицією музею були створені відповідні путівники українською та англійською мовами [21, с. 24]. За музей-садибу О. Кобилянської в с. Димка відповідає Януш

Димитрович Дан. Керівником літературно-меморіального музею Міхая Емінеску в Чернівцях є Олена Дмитрівна Винту-Терицану. За час діяльності закладу зібрано близько півтори тисячі музейних експонатів – видань творів видатного румунського поета, прижиттєвих та сучасних, ілюстрацій до його творів, виконаних відомими художниками України і Румунії [21, с. 28].

Бібліотекою краєзнавчого музею завідує Олександра Павлівна Колеснікова. Книжковий фонд бібліотеки (до нього, після закриття у 1940 р. Музею церковного мистецтва, увійшла частина книг богословської тематики) пропонує для ознайомлення рідкісні стародруки німецькою та румунською мовами. Головним художником музею працює Рудольф Миколайович Лекалов, який брав участь в оформленні багатьох музейних виставок.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладений фактологічний матеріал, можна констатувати, що робота Чернівецького краєзнавчого музею, починаючи з 1940 р. і до сьогодні, значною мірою була спрямована на збирання, опис, атрибуцію, збереження й експонування художніх та історико-археологічних пам'яток. Музейні колекції, у свою чергу, ставали основою для створення нових експозицій, котрі висвітлювали життя і побут населення Буковинського краю з давніх часів до післявоєнних десятиріч. Зі здобуттям Україною незалежності музейні експозиції почали поповнюватися новими артефактами, які відображають економічні, культурні, соціальні, духовні досягнення буковинців наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., й суспільно-політичні реалії краю в умовах його сучасного розвитку. Створені протягом останніх декількох років інформаційно насичені та різноманітні за тематикою виставки музею дають можливість туристам і місцевим екскурсантам глибше й всебічніше ознайомлюватись з минулим Чернівецької області та міста, а також талановитою творчістю відомих нині буковинських громадських і культурних діячів.

Джерела та література: 1. Бобылев М. Туристические маршруты по Советской Буковине. – Винница: Винницкое книжно-газетное издательство, 1963. – 118 с.; 2. Гоberman Д.Н. По Северной Буковине. – Л.: Искусство, 1983. – 176 с.; 3. Гусар Ю.С. Чернівці: Що? Де? Як?: Фотопутівник. – К.: Мистецтво, 1991. – 264 с.; 4. Демченко В.Г. Черновцы: Путеводитель. – Ужгород: Карпати, 1981. – 160 с.; 5. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1944 р. – 19 с.; 6. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1945 р. – 38 с.; 7. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1947 р. – 45 с.; 8. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1956 р. – 101 с.; 9. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1966 р. – 120 с.; 10. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1967 р. – 171 с.; 11. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1970 р. – 188 с.; 12. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1976 р. – 151 с.; 13. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1986 р. – 143 с.; 14. Книга наказів по Чернівецькому краєзнавчому музею за 1995 р. – 156 с.; 15. Книга наказів по Чернівецькому обласному краєзнавчому музею за 2012 р. – 126 с.; 16. Пустиннікова І. Чернівці для небайдужих. – Чернівці: „Склавія 94”, 2006. – 72 с.; 17. Радянська Буковина: Путівник-довідник / Упоряд. П.М. Василенко. – Ужгород: Карпати, 1980. – 272 с.; 18. Советская Буковина: Справочник-путеводитель / Редколег. В.Л. Лопатюк, П.М. Василенко, А.И. Волхова и др. – Ужгород: Карпати, 1971. – 288 с.; 19. Советская Буковина: Справочник-путеводитель / Редколег. П.М. Василенко, Н.И. Довгоруk, Н.А. Лищенко и др. – Ужгород: Карпати, 1976. – 271 с.; 20. Трудящі Буковини відзначили знаменну дату // Радянська Буковина, 1964. – 21 жовтня. – С. 3; 21. Храм муз у палітрі віків: до 150-річчя Чернівецького обласного краєзнавчого музею. – Чернівці: Букрек, 2013. – 32 с.; 22. Чернівці: Фотоальбом / Авт. тексту А.А. Комарницький. – К.: Мистецтво, 1965. – 95 с.; 23. Черновцы: Фотоальбом Авт. текста А.Е. Егоров. – К.: Мистецтво, 1971. – 99 с.; 24. Чернівці: Фотоальбом Авт. тексту К.К. Валігура. – К.: Мистецтво, 1980. – 119 с.; 25. Чернівецький краєзнавчий музей. Короткий довідник. – Чернівці: Облвидав, 1958. – 20 с.; 26. Чернівецький краєзнавчий музей. Довідник-путівник. – Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1959. – 107 с.;

27. Чернівецький краєзнавчий музей. Путівник по музею / Упоряд. В.О. Голубев, Б.О. Тимошук, Л.Г. Кулініченко та ін. – Ужгород: Карпати, 1967. – 93 с.; 28. Чернівецький краєзнавчий музей. Путівник / Текст Л.Ф. Новицького. – Ужгород: Карпати, 1968. – 91 с.; 29. Чернівецький краєзнавчий музей. Путівник. – Ужгород: Карпати, 1978. – 96 с.; 30. Чернівці: Довідник-путівник / Укл. Л. Новицький, Б. Тимошук. – Чернівці: Обласне видавництво, 1959. – 113 с.; 31. Шевченко Н.Д. Чернівці: 100 відомих адрес. Довідник туриста-краєзнавця. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 190 с.; 32. Антонюк Є. Оберегаймо пам'ятки історії // Радянські Карпати, 1989. – 26 грудня. – С. 3; 33. Антонюк Є. Музей – пам'ять нашого народу // Прапор перемоги, 1989. – 28 грудня. – С. 5; 34. Антонюк Є. Музеї на Буковині // Буковинське віче, 1999. – 19 травня. – С. 5; 35. Антонюк-Гавришук Є. Музеї Буковини. – Чернівці: Видавничий дім „Букрек”, 2007. – 192 с.; 36. Борвін Б. 100 тисяч екскурсантів // Радянська Буковина, 1967. – 17 листопада. – С. 4; 37. Вишневецька І. Історія Буковини в одній скарбниці // Україна молода, 2003. – 15 травня. – С. 8; 38. Воронцов С. Нетрями старого дому // Свобода слова, 2003. – 23 травня. – С. 13; 39. Гавришук Є., Кириченко Н. Чернівецький краєзнавчий музей – методичний центр створення та організації діяльності музейної мережі області 1947-2003 рр. // Матеріали науково-практичної конференції „Музей та музейна справа на початку III тисячоліття”. м. Чернівці, 14 травня 2003 р. // Музейний щорічник, 2003. – Чернівці: Золоті литаври, 2003. – Вип. 2 (24). – С. 10-18; 40. Гвіздецький Л. Літопис рідного краю // Молодий буковинець, 1975. – 15 жовтня. – С. 4; 41. Гошко М. Історико-краєзнавчий // Молодий буковинець, 1984. – 12 жовтня. – С. 5; 42. Затуловська О., Піддубний І. 3 історії найстарішого музею // Буковинське віче, 1998. – 20 травня. – С. 7; 43. Історія міст і сіл УРСР (Чернівецька обл.) / Авт. кол. О.П. Вербицька, О.У. Верховний, І.Г. Дурнєв, В.Х. Косян, В.М. Солоненко, В.І. Улянич. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1969. – 704 с.; 44. Козоріз О. Запрошує краєзнавчий обласний // Радянське життя, 1989. – 20 квітня. – С. 4; 45. Козоріз О. Запрошує краєзнавчий обласний // Прапор перемоги, 1989. – 27 квітня. – С. 3; 46. Комарницький С. Пересувна виставка, вечори, лекції // Радянська Буковина, 1962. – 2 лютого. – С. 3; 47. Комарницький С.

З села завітали гості // Радянська Буковина, 1962. – 20 березня. – С. 4; **48.** Комарницький С. На фото – Буковина // Радянська Буковина, 1962. – 3 серпня. – С. 3; **49.** Комарницький С. Ленінські ідеї на Буковині // Ленінським шляхом, 1963. – 20 квітня. – С. 2; **50.** Комарницький С. Цікавий експонат // Радянська культура, 1963. – 21 квітня. – С. 4; **51.** Комарницький С. Виставка колекціонера // Ленінським шляхом, 1963. – 22 серпня. – С. 4; **52.** Комарницький С. Зустріч двох поколінь // Радянська Буковина, 1963. – 7 листопада. – С. 4; **53.** Комарницький С. Вогонь прометей // Радянська Буковина, 1964. – 9 березня. – С. 3; **54.** Комарницький С. В.І. Ленін і Буковина // Радянська Буковина, 1964. – 14 квітня. – С. 3; **55.** Комарницький С. Переможні ідеї // Комсомольське плем'я, 1964. – 22 квітня. – С. 3; **56.** Комарницький С. Румунія за 20 років // Радянська Буковина, 1964. – 28 серпня. – С. 3; **57.** Комарницький С. Ілліч і Буковина // Червона Зірка, 1965. – 15 квітня. – С. 1; **58.** Комарницький С. Чернівецький краєзнавчий // Радянська Буковина, 1966. – 7 січня. – С. 3; **59.** Комарницький С. Так почалася війна // Будівник комунізму, 1966. – 21 червня. – С. 4; **60.** Комарницький С. Дорогі реліквії // Радянська Буковина, 1968. – 9 лютого. – С. 4; **61.** Комарницький С. Рідкісна кінострічка // Сільські вісті, 1968. – 5 вересня. – С. 5; **62.** Комарницький С. Легендарний начдив на Буковині // Молодий Буковинець, 1970. – 30 вересня. – С. 4; **63.** Комарницький С. 50-річчю СРСР присвячена // Радянська Буковина, 1972. – 21 листопада. – С. 3; **64.** Ржавський П., Комарницький С. Нові експонати музею // Радянська Буковина, 1963. – 27 лютого. – С. 3; **65.** Росинська О. Історія одного музею // Свобода слова, 2005. – 26 травня. – С. 16; **66.** Семенюк С. Чернівецький краєзнавчий музей сьогодні // Шлях перемоги, 1998. – 26 серпня. – С. 5; **67.** Семенюк О. Свято краєзнавчого музею // Крайова освіта, 2003. – 30 травня. – С. 6; **68.** Сергієнко К. Гості з Кузбасу // Радянська Буковина, 1966. – 29 травня. – С. 4; **69.** Сергієнко К. У пам'яті народній // Радянська Буковина, 1969. – 5 вересня. – С. 4; **70.** Сергійчук К. Дорогі реліквії // Молодий Буковинець, 1975. – 4 квітня. – С. 5; **71.** Танашик Д. Чернівці (місто на межі тисячоліть). – Чернівці: Золоті литаври, 2005. – 128 с.; **72.** Тимошук Б. Пересувний музей // Радянська Буковина, 1961. – 17 червня. – С. 3; **73.** Янушевська Л. Минуле збереже майбутнє // Буковина, 1998. – 23 травня. – С. 2.